

Melding om nedleggelse av dam i utløpet av Store Svartungen, Hurdal kommune i Akershus fylke

Hafslund Produksjon AS ønsker å legge ned en dam i utløpet av Store Svartungen. Det er ikke opplagt at et slikt tiltak er konsesjonspliktig etter vannressursloven §§ 41 og 8. Hafslund Produksjon ønsker derfor at NVE avgjør om tiltaket trenger konsesjon, jf. Vannressursloven § 18, en såkalt konsesjonspliktavurdering.

Dammen ligger i Hurdal kommune på Øvre Romerike, ca. 14,5 km nordvest for Hurdal sentrum. Dammen er plassert i sørøstre ende av Store Svartungen. Nordre del av Store Svartungen ligger i Østre Toten kommune og da Innlandet fylke. Tilkomst til dammen fra Hurdal sentrum er via fylkesvei 180 frem til Skrukkelisjøen. Derfra er det ca. 6,3 km inn til dammen via en skogsbilvei stengt med bom.

Store Svartungen er en del av delfeltet til Hurdalssjøen som igjen er en del av Glommavassdraget. Det er ingen overføringer inn eller ut av magasinet. Fra Store Svartungen renner vannet i elva Svartungelva via Skrukkelisjøen før det ender opp i Hurdalssjøen.

Vassdragsområdet er Glommavassdraget/Hvaler og Singlefjorden (002). I NVEs REGINE (register over nedbørsfelt), er betegnelsen for nedbørsfeltet 00. DABC. Dammen heter Store Svartungen 2582 (damnr.)

Opplysninger om melder

Tiltakshaver	
Navn: Hafslund Produksjon AS	
Adresse: Postboks 1098	
Postnummer: 2605	Poststed: Lillehammer
Telefon: 24 11 65 00	E-postadresse: post@hafslund.no
Kontaktperson tiltakshaver/konsulent	
Navn: Camilla D. Volnes (prosjektleder og vassdragsteknisk ansvarlig)	
Telefon: 934 55 634	E-postadresse: camilla.volnes@hafslund.no

Innhold

Opplysninger om melder	1
Informasjon om eksisterende vassdragsanlegg og inngrep i forbindelse med nedleggelsen.....	3
Bakgrunn	3
Beskrivelse av dammen.....	4
Regulering	5
Fare ved flom	5
Tiltaket	6
Beskrivelse av allmenne interesser og forholdet til offentlige planer og føringer	7
Naturmangfold	7
Landskap	7
Brukerinteresser	8
Kulturminner	8
Skred.....	8
Vernestatus	8
Nasjonale laksevassdrag	9
Inngrepsfri natur	9
Regional vannforvaltningsplan, vannregion Glomma.....	9
Vedlegg	10
Oversiktskart	10
Detaljert kart over vassdragsanlegget.....	10
Foto av eksisterende vassdragsanlegg og berørt vassdragsstrekning	11

Informasjon om eksisterende vassdragsanlegg og inngrep i forbindelse med nedleggelsen.

Bakgrunn

Dammen eies av Mathiesen Eidsvold Værk AS, men vedlikeholdes av Hafslund Produksjon AS¹ i henhold til avtale datert 30.04.1993. Salget av rettighetene skjedde i 1993.

Hafslund Produksjon ønsker å legge ned dammen i Store Svartungen. Hafslund Produksjon er en stor dameier med flere vassdragsanlegg som trenger rehabilitering de kommende årene. I lys av dette vurderes det ikke som hensiktsmessig å bruke ressurser på dammer som ikke gir verdi i form av kraftproduksjon.

Nåværende dam ble bygget i 1960 for å lette tømmerfløtingen. Fløtningen opphørte i 1962. Reguleringen av dammen ble overdratt til Hafslund Produksjon i forbindelse med salget av rettighetene til vannkraftproduksjon i Hurdalssjøen/Andelva. Mathiesen Eidsvold Værk er grunneier.

Det er behov for rehabilitering av dammen for at den skal tilfredsstille gjeldende krav til sikkerhet, i henhold til revurdering gjennomført av Norconsult (Norconsult- Dam Svartungen, revurdering 2023 R-04). Dammen er en betong gravitasjonsdam i bruddkonsekvensklasse 1.

Flomlukene er i forfall og har usikker restlevetid. Lukene kan bryte ved oppstuvning av is. Det er også fare for gjentetting av lukene i en flomsituasjon.

Det har ikke blitt avdekket forhold som tilsier at det er nødvendig å gjennomføre strakstiltak for å ivareta dammens sikkerhet eller funksjon.

En rehabilitering av dammen slik at den tilfredsstiller gjeldende regler for damsikkerhet vil medføre betydelige kostnader for dameier, samt krav til løpende vedlikehold i fremtiden. Med tanke på at dammen ikke lenger har noen praktisk funksjon som inngår i driften av kraftverkene nedstrøms, ønsker Hafslund Produksjon å fjerne dammen og dermed tilbakeføre området til naturlig tilstand.

Vannområdet Hurdalsvassdraget/Vorma (HUVO) ønsker også nedlegging av anlegget for å sikre at innsjøen og elven nedstrøms fortsatt klassifiseres med god miljøtilstand. HUVO er et regionalt samarbeidsorgan som skal støtte implementeringen av EUs vanndirektiv/vannforskriften og være pådriver for at målene i vannforskriften nås.

¹ Hafslund Produksjon AS er 100% eiet av Hafslund Produksjon Holding AS, hvorav Hafslund AS har en eierandel på 90% og Svartisen Holding AS har en eierandel på 10%. På overdragelsestidspunktet i 1993 het selskapet Hafslund Nycomed AS.

Kilde: NVE Atlas

Beskrivelse av dammen

Dammen er bygd i betong og har en total lengde på ca. 21 m og en maksimal høyde på ca. 2 m. Bilde 1 viser dammen sett fra oppstrøms side.

Omtrent midt på dammen er det et parti hvor det er plassert 2 treluker. Lukene kan manøvreres lokalt fra damkrona.

Damlukene har tidligere år delvis vært åpne og delvis stengt (HUVO- Referat fra befaring av demningen i Store Svartungen 13.08.2013). I ca. 2010 ble låsen til den ene luka fjernet, og den andre luka åpnet til dagens nivå av Toten JFF. Bilder av demningen viser at en luke står oppe og en i stengt posisjon i dag.

Lukenes manøvreringsmekanismer er ikke blokkert og kan manøvreres av forbigående.

På begge sider av lukene er det etablert 400 mm tykke betongvegger som er ca. 2,3 m lange i vannets strømningsretning. Over vangemurene er det støpt et betongdekke som er 100 mm tykt.

Damkrona har en bredde på ca. 0,60 m i vannets strømningsretning. Oppstrøms side er vertikal, mens nedstrøms side har en helning på 5:1. Topp dam ligger på kote 575,0 moh.

Mot deler av nedstrøms side i området ved tappeløpet ligger det noe større stein.

Dam sett oppstrøms. Adkomstvei med parkert bil oppe til høyre i bildet. Foto: Hafslund Produksjon

Regulering

Store Svartungen er ikke regulert i dag.

Normalvannstand i Store Svartungen er i dag 573,3 moh. som er det samme som luketerskelen i dammen. Topp damkrone er 575 moh.

Fare ved flom

Det foreligger flomberegninger utført av Norconsult AS datert 14.01.2019, godkjent av NVE i brev datert 28.03.2019 (Norconsult- Dam Svartungen, revurdering 2023 R-04). Det er i beregningene gjort en vurdering av tilstopningsfare, og det er vurdert å være fare for tilstopning. Faren øker når den ene luka er stengt.

Flomavledningen ved dam Svartungen skjer via to luker som er plassert sentralt i dammen. Dammen er oppført uten noe definert flomløp. I flomsituasjoner hvor tilsiget eventuelt overstiger lukenes kapasitet, stiger vannstanden i Store Svartungen inntil dammen overtoppes.

Tiltaket

En nedlegging av vassdragsanlegget innebærer sanering av hele betongdammen med tilhørende installasjoner. Dammen rives slik at elveløpet og topografien så langt som mulig tilbakeføres slik det var før dammen ble anlagt. Det vil ikke være behov for noen spesielle tiltak utover å sikre mot forurensning og avrenning i bekken i anleggsperioden.

Betongdammen rives med gravemaskin. Noe pigging må regnes med. Det er viktig at hele bunnplata under damlukene fjernes for å få fri fiskepassasje. Betong og armeringsjern kjøres til godkjent mottak. Dette gjøres i henhold til forurensningsloven og avfallsforskriften. De stedlige jord og steinmassene flyttes slik at det opprinnelige utløpet gjenopprettes.

Adkomstveien fra Hurdal er stengt for allmenn kjøring. Fra adkomstvei til dammen er det om lag 20 meter, se bilde foran og parkering av bil. Adkomstvei og tiltaksområdet er eid av Mathiesen Eidsvold Værk. Det må anlegges en midlertidig vei fra skogsbilveien ned til dammen. Det er ca 5 meter høydeforskjell mellom skogsbilveien og damfoten.

Hafslund Produksjon vil sørge for å informere grunneier som blir berørt av den anleggsmessige utførelsen av nedleggingen, og videre avklare den fysiske gjennomføringen før arbeidet blir igangsatt. I forbindelse med detaljplanlegging av nødvendige arbeider vil midlertidig adkomst med maskinelt utstyr og arealbruk ved damstedet bli fastsatt.

Beskrivelse av allmenne interesser og forholdet til offentlige planer og føringer

Naturmangfold

Et søk i artsdatabanken viser ingen funn i området rundt dammen. Det er ingen registreringer i naturbase for området. Tiltaket vil ikke berøre økosystemer som kan være viktige lagre for klimagasser.

Det er røye, ørret, abbor og ørekyte i innsjøen.

Det opplyses fra Toten JFF og Østre Toten kommune at fiskebestanden i sjøen betraktes som blant de beste i distriktet (HUVO- Referat fra befaringsav demningen i Store Svartungen 13.08.2013). Ørrettettheten i innsjøen er ikke høy, men den er gjennomgående av god kvalitet og rød i kjøttet. Fisk på 300 – 500 gram er vanlig, og fisk på opp til 3 kg er tatt i sjøen. Også abborbestanden er god, med bra innslag av større abbor. Røyebestanden derimot er blitt dårligere de siste anslagsvis 5 – 6 årene. Fortsatt tas brukbart med røye, men det tas færre fisk. Det fiskes både langs land, fra båt og på isen. Garnfiske er tillatt, også om høsten på røyevarpene. Det finnes kreps i innsjøen, men svært sparsomt. Det antas at utløpsbekken er den viktigste gytebekken i vannet.

En støpt såle av betong i bunn av lukene i dammen kan gi oppvandrende fisk liten sprangmulighet til å forsere hinderet. Det er likevel så god vannhøyde over betongsålen, at det ikke kan betraktes som et vesentlig hinder for oppvandring av ørret.

Bjørn Otto Dønnum, Hafslund Kraft, var i kontakt med HUVO i april 2024. De ønsket at dammen i utløpet av Store Svartungen legges ned. Dette begrunnes med bl.a. å reetablere de naturlige forholdene for fiskevandring mellom Store Svartungen og utløpselva.

Det kan sees som en klimatilpasning å fjerne dammen (klimatilpasning.no). Klimaet er i endring og konsekvensene kan være mer nedbør på kort tid. Ved å iverksette tiltaket nå kan fremtidig skade reduseres i betydelig grad.

Landskap

Store Svartungen ligger nordvestvendt sett fra dammen og har en «rektangulær» form. Breddene er dominert av svaberg, grus og stein, med noe mindre myrpartier i nord. HRV er på 573.30, som tilsvarer dagens normalvannstand.

Det er en del hytter ved den delen av innsjøen som ligger i Østre Toten. Det går en skogsbilvei nær vannet på Hurdalssiden.

Dammen i seg selv har liten eller ingen verdi som landskapselement og fjerning vil ikke ha noen negativ påvirkning på landskapet

Det er ingen vernede områder i nærheten.

Brukerinteresser

Det er ca. 50 hytter ved Store Svartungen. Tomtene har utspring fra Toten Almenning. Området er lett tilgjengelig fra Østre Toten. En bomvei kommer fra Hurdalssida, men er god grusvei for sykling. Området brukes mye av hytteeierne, men også av «dagsturister» fra Totenområdet.

Hurdal kommune har kartlagt et friluftsområde sør for Svartungen. Området er uten tilrettelegging og i størrelsesorden 90 000 daa. Link: [Naturbase faktaark](#)

Selve Svartungen er kartlagt som et svært viktig friluftsområde. Et område med flere fiskevann og mange brukere/hytter langs vannets nordside. Fra Hurdal parkeres det ved bom i Svartungvegen. Link: [Naturbase faktaark](#)

Østre Toten kommune har kartlagt Totenåsen som et svært viktig friluftsområde. Området er på ca 233 000 daa og Svartungen ligger i ytterkant i sør. Link: [Naturbase faktaark](#)

Ved å holde vannstanden tilnærmet lik dagens sommervannstand unngås interessekonflikter knyttet til vannstand og vannstandsfluktasjoner etter at dammen er revet.

Det kan være enkelte hytteeiere som ønsker lettere adgang fra båt til brygge og har interesse for å ville ha en høyere vannstand enn det som er naturlig.

De siste årene har luka stått permanent i samme posisjon som i dag, en oppe og en igjen.

Fjerning av dammen vil kunne øke rekrutteringen av ørret til vannet og ytterligere bedre fisket i vannet. Fiske er mer nevnt under naturmangfold.

Det er ikke reindrift i området.

Kulturminner

Et søk (www.kulturminnesok.no) viser ingen registrerte kulturminner i umiddelbar avstand fra utløpsdammen. Det er registrert et kulturminne på en odde i hyttefeltet i Østre Totens del. Askeladdens beskrivelse «*Ved registrering i 2013 ble det påvist avslag av flint og bergkrystall i en sti ytterst på odden. Det ble ikke påvist flere funn ved prøvestikking på odden. Området er planert ut i forbindelse med oppsetting av hytte for mange år siden.*». Vernestatus er uavklart. Nedlegging og fjerning av dammen vil ikke påvirke kulturminnet.

Selve dammen er av nyere dato og ikke vernet.

Skred

Det er ingen skredhendelser eller skredfare registrert i området ([NVE Atlas](#)).

Offentlige planer og nasjonale føringer

Vernestatus

Vassdraget ble varig vernet mot vannkraftutbygging i Verneplan 3 fra 1986 (se mer på [Verneplan for vassdrag - NVE](#)). Her står det blant annet om Hurdalsvassdraget at de høyereliggende skogsåsene i nord er typiske for Østlandets barskogområder og gjør objektet egnet som typevassdrag. Nedlegging av det gamle damanlegget vil være positivt for verneformålet. Damanlegget er ikke vernet.

Nasjonale laksevassdrag

Vassdraget berører ikke nasjonale laksevassdrag.

Inngrepsfri natur

En nedlegging av dammen sør i Store Svartungen vil ikke påvirke inngrepsfri natur.

Regional vannforvaltningsplan, vannregion Glomma

Vannregion Glomma er igjen delt opp i 12 vannområder.

Vannområdet Hurdalsvassdraget/Vorma (HUVO) er et regionalt samarbeidsorgan som skal støtte implementeringen av EUs vanndirektiv/vannforskriften og være pådriver for at målene i vannforskriften nås. Vannet skal forvaltes der det renner, uavhengig av administrative grenser. Innsjøer og elver skal sikres god økologisk og kjemisk tilstand.

HUVO har i rapporten «Oversikt over de viktigste menneskeskapte barrierer og demninger i vassdragene innen Vannområdet Hurdalsvassdraget/Vorma, 2/2017» gitt en beskrivelse/vurdering av bl.a. Store Svartungen.

Denne kartleggingen gir en beskrivelse av alle kjente fiskevandringshindre, barrierer, demninger og andre vesentlige hydromorfologiske endringer innen HUVO, som kan tenkes å påvirke økologien i vassdragene i så stor grad at det kan stilles spørsmål ved om miljømålene i vedtatt regional vannforvaltningsplan er til stede, eller vil bli oppnådd i tide.

I denne rapporten fra 2017 og i et referat fra befaring av dammen i 2013 står det litt om Store Svartungen og dammen. Vurderingen her er at dagens miljøtilstand er svært god. Permanent damluke i åpen tilstand vil sikre fri oppvandring fra utløpsbekken og er avgjørende for å sikre god ørretrekruttering i Store Svartungen.

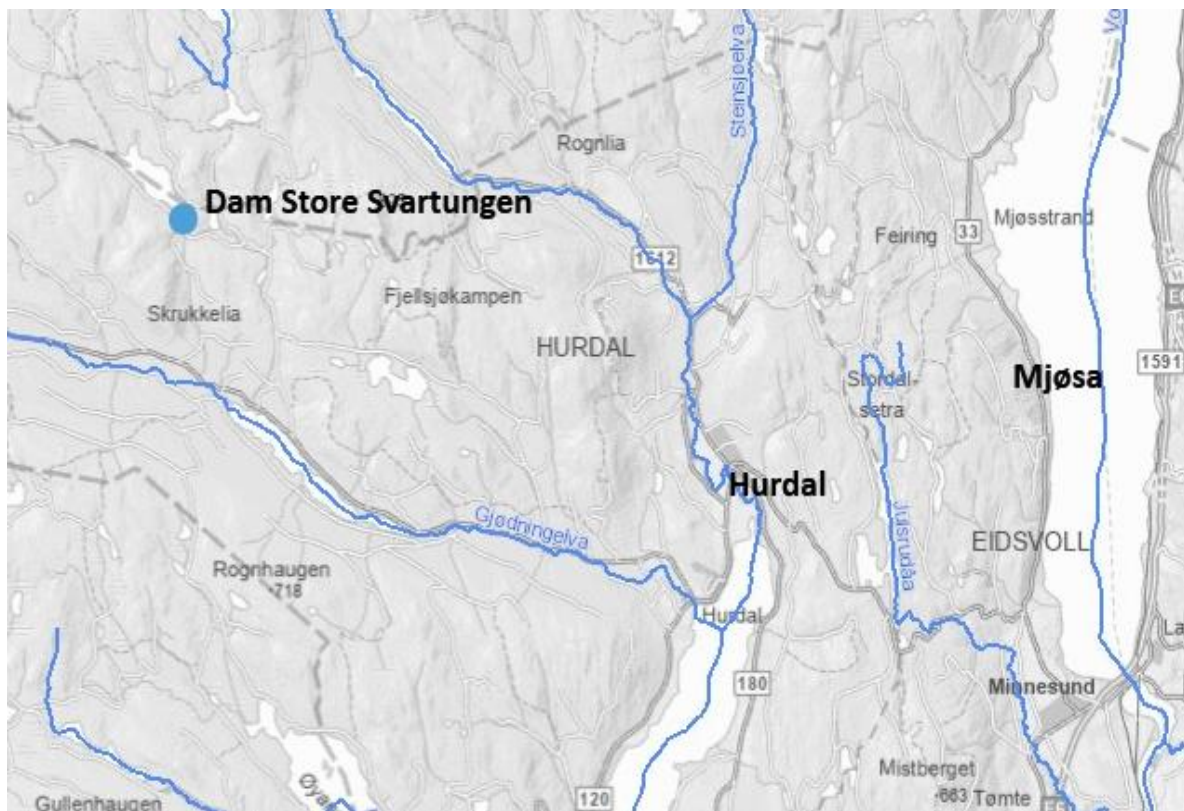
Vannforekomsten er satt med risiko for forverring knyttet til om damlukene lukkes og stenger passasjen for ørret. HUVO notat 2-2017 vektlegger at åpne luker er avgjørende for at Store Svartungen kan klassifiseres som god miljøtilstand. Damlukene kan i dag lukkes manuelt uten sikring. Det er også fare ved tilstopping av is og ved flom slik at lukene stenges/ødelegges.

For å fortsatt sikre god miljøtilstand foreslår de flere tiltak:

- Utarbeide et formelt dokument som erklærer anlegget for nedlagt og at damluka skal stå permanent åpen/fjernes.
- Påse at det ikke blir mulig å (lettvint) stenge igjen lukeåpningen, fortrinnsvis vurdere å fjerne hele demningen.
- Påse at støpt betongsåle ikke medfører oppvandringsproblemer ved åpen damluke (dersom begge åpnes).

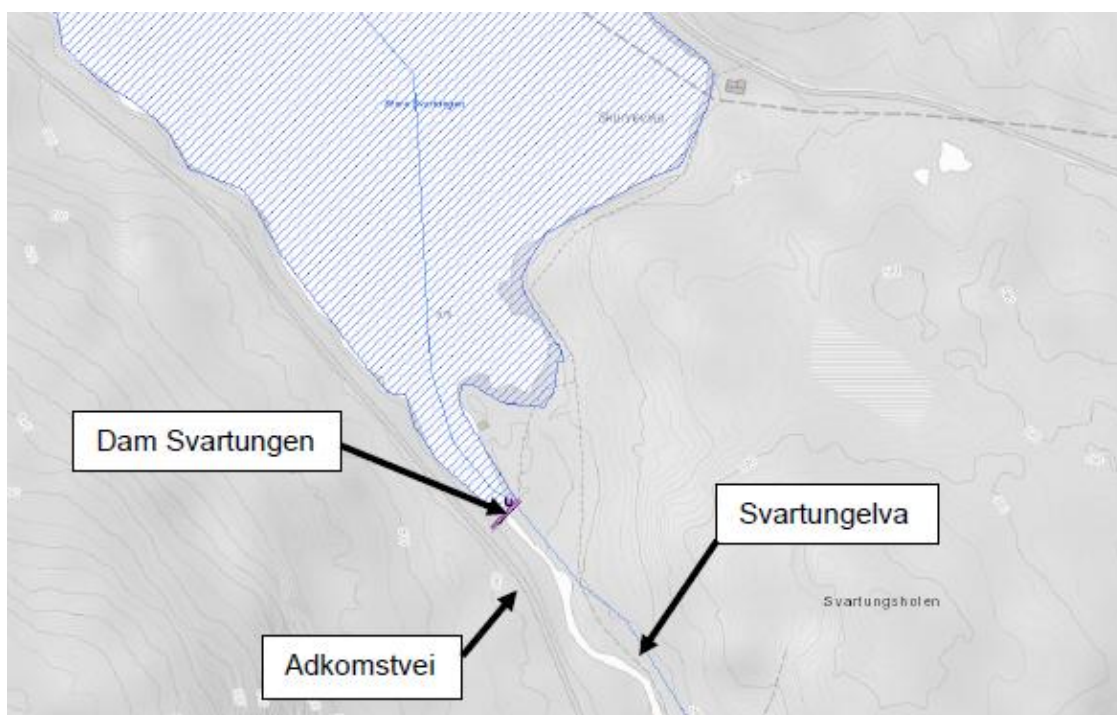
Vedlegg

Oversiktskart

Kilde: NVE Atlas

Detaljert kart over vassdragsanlegget

Oversikt over vassdragsanlegget. Kilde: Norconsult R- 04

Foto av eksisterende vassdragsanlegg og berørt vassdragsstrekning

Foto: Hafslund Produksjon

Foto: Hafslund Produksjon

Nedstrøms dam. Foto: Hafslund Produksjon

Fra adkomstvei mot Store Svartungen. Foto: Hafslund Produksjon